

Vrede over Israël

Jaargang 54
Nummer 4
September 2010

Van de redactie 2

**Leven uit genade,
worstelen met de wet** 3

**Uitersten
Een impressie van een Israëlreis** 6

De 9de Av – Tisja Be'av 10

**Van Joodse afkomst
én geloven in Jezus** 12

*Ik zie daar een
kandelaar, geheel
van goud...;
hij heeft zeven lampen
en telkens zeven
toevoerbuizen
voor de lampen er
bovenop;
Zacharia 4:2*

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Van de redactie

In jaargang 54 houden we ons bezig met de vraag 'hoe leest gij? Wat staat in de wet geschreven?' Joden en Christenen lezen, voor een deel, dezelfde bijbel. De *Tenach* of het Oude Testament. Toch is hun wijze van lezen heel verschillend. Misschien wordt het verschil in manieren van lezen van de *Tenach* wel goed getypeerd in de titel van een van de artikelen in dit nummer: Uitersten. Uitersten worden zichtbaar als verschillende Joodse stromingen rondom *Tenach* bijeen zijn. Voegt men daarbij Messiaanse Joden (Joden die Jezus als de Messias erkennen) dan komen nieuwe scherpe tegenstelling aan het licht. De uitersten tekenen zich nog scherper af als tenslotte gelovigen uit de volken zich in het gesprek mengen. Welnu, in dit nummer van Vrede over Israël krijgen we een indruk van de uitersten.

Ds. Rien Vrijhof verzorgt de Schriftstudie. De toon wordt gelijk al gezet in de titel: **Leven uit genade, worstelen met de wet.** Centraal staat de vraag of niet-Joodse gelovigen in Jezus de *Tora* moeten houden. Moeten zij niet eerst Jood worden om aan de verlossing in Messias Jezus deel te krijgen? In Handelingen 15 wordt de strijd over deze problematiek beschreven en wordt er een antwoord geformuleerd.

Drs. Kees de Jong doet in zijn bijdrage **Uitersten** verslag van de studiereis van het Centrum voor Israëlstudies voor predikanten en theologisch geïnteresseerden naar Jordanië en Israël. Joden en Christenen lezen samen *Tenach* en Nieuw Testament. Uitersten komen aan het licht, maar in een sfeer van vertrouwen en respect. Een ander uiterste tekent zich af in Bethlehem, waar gesteld wordt 'Het Jodendom heeft afgedaan, *'Tora is over'*.

Drs. Kees van den Boogert geeft in het artikel **De 9de Av - Tisja Be'av** informatie over de na Grote Verzoendag belangrijkste vastendag binnen het Jodendom. Het sluit aan bij het verslag van de studiereis die als thema had *'Jeruzalem, huis van gebed voor alle volken'*.

Dr. Pieter A. Siebesma en drs. Kees van den Boogert geven een uitgebreide recensie van twee boeken die verschenen zijn over Messiaanse Joden. Van de hand van Kees Jan Rodenburg verscheen **Joodse volgelingen van Jezus**. Richard Harvey schreef een messiaanse theologie getiteld **Mapping Messianic Jewish Theology**. Beide schrijvers schetsen de uitersten binnen deze beweging en zullen gastspreker zijn op het Symposium dat het Centrum voor Israëlstudies op 8 november organiseert.

Bij de foto op de voorpagina

De Menora is van meet af aan het toonaangevende symbool van Israël geweest. We vinden de zevenarmige kandelaar dan ook door heel de geschiedenis van Israël terug. Op de voorpagina een foto van de Menora aangebracht in de Triomfboog te Rome. De boog herinnert aan de Romeinse overwinning op de Joden en toont de roef van de klassieke Menora. Hij is geplaatst op het Forum Romanum het centrum van het vroegere Romeinse Rijk. Keizer Domitianus heeft de boog ter ere van zijn broer Titus en zijn vader Vespasianus opgericht. Titus en Vespasianus hadden de Joodse Opstand, die plaatsvond tussen 66 en 70 n. Chr., onderdrukt. Ze werden geëerd met het bouwwerk. De Titusboog bevindt zich op de top van de Velia, een uitloper van de Palatijn en op het hoogste punt van de Via Sacra. De boog is tijdens de middeleeuwen zeer goed bewaard gebleven, waarschijnlijk omdat deze toen deel uitmaakte van een burcht. De afgebeelde Menora of zevenarmige kandelaar is een van de schatten die uit de Joodse tempel in Jeruzalem door de Romeinen werden meegenomen.

Leven uit genade, worstelen met de wet

Ds. Rien Vrijhof

Een hoog opgelopen conflict

De gebeurtenissen uit het eerste deel van het boek Handelingen lopen uit op het conflict waar Handelingen 15 over schrijft. Nadat de Geest is uitgestort en het evangelie ook mensen gaat bereiken buiten het Joodse volk is de vraag onontkoombaar: welke plaats is er voor hen? Moeten zij Joden worden en de toetreding tot het verbond via de besnijdenis ondergaan of hebben zij een eigen positie? Er ontstaat in de vroege kerk een ingrijpend conflict. *Vers 7: er rees 'veel verschil van mening...'*. Over een stukje van dat conflict gaat deze Schriftstudie.

De vraag is gesteld: geeft Lukas de zaken historisch juist weer. Men zegt dan dat Paulus in Galaten 2 over hetzelfde conflict schrijft, maar een andere uitkomst meldt. Zo loopt de vergadering in Hand. 15 uit op de opdracht aan de gelovige heidenen om zich aan enkele geboden te houden, terwijl Paulus zegt dat hen niets werd opgelegd. Men concludeert dat Lukas een harmonisch beeld van de kerk wilde schetsen, terwijl de werkelijkheid veel weerbarstiger was. Marcel Simon

schrijft zelfs, dat volgens hem Paulus niet eens betrokken was bij het besluit van Jeruzalem. Pas veel later is hij ervan op de hoogte gebracht (Hand. 21). Maar naar mijn mening wist Lukas heel goed waarover hij schreef. En de brief aan de Galaten was al geschreven voordat de vergadering in Jeruzalem werd gehouden. Van een tegenstelling tussen Galaten 2 en Hand. 15 is dan ook geen sprake.

De aanleiding in Antiochië

In Antiochië is een gemengde gemeente ontstaan van Joden en heidenen. Ze leven er samen en vieren met elkaar het Avondmaal. Hun onderscheiden afkomst verhindert hen niet om één te zijn. Dat gezamenlijk optrekken komt onder druk te staan, als mensen uit Jeruzalem komen vertellen dat dit niet kan. Want ook de mensen uit de volken die in Jezus geloven moeten ingelijfd worden in het verbond en zich houden aan de wet van Mozes. Dan pas is er sprake van ware eenheid.

De oorzaak van het conflict

Het zijn met name gelovig geworden Farizeeën die er op staan dat gelovige

5. Maar er stonden uit de partij der Farizeeën enigen op, die gelovig geworden waren, en zeiden, dat men hen moest besnijden en gebieden de wet van Mozes te houden. 6. En de apostelen en de oudsten vergaderden om deze aangelegenheid te overwegen. 7. En toen daarover veel verschil van mening rees, stond Petrus op en zeide tot hen: Mannen broeders, gij weet, dat God van de aanvang af mij onder u heeft verkoren, opdat door mijn mond de heidenen het woord van het evangelie zouden horen en geloven. 8. En God, die de harten kent, heeft getuigd door hun de Heilige Geest te geven evenals ook aan ons, 9. zonder enig onderscheid te maken tussen ons en hen, door het geloof hun hart reinigende. 10. Nu dan, wat stelt gij God op de proef door een juk op de hals der discipelen te leggen, dat noch onze vaders, noch wij hebben kunnen dragen? 11. Maar door de genade van de Here Jezus geloven wij behouden te worden op dezelfde wijze als zij.

Schriftstudie
n.a.v.
Handelingen
15:1-11

Ds. Rien Vrijhof

Maquette van de
Tweede Tempel in
Jeruzalem

heidene besneden worden. Deze Farizeeën erkennen Jezus als Redder. Voor hen is de vraag in het geding: Hoe kan er anders een geheiligd leven zijn? Heeft God daarvoor niet het verbond gegeven, waarvan de besnijdenis de entree is en de wet van Mozes de levenspraktijk? Ook gelovig geworden Joden blijven zich houden aan de wet van Mozes, inclusief reinheidswetten en spijswetten. Maar hoe kunnen zij trouw blijven aan het verbond als medegelovigen uit de volken met wie zij omgaan zich niet aan de code van het verbond houden? Dit is het spanningsveld waaraan Petrus zich volgens Paulus in Galaten 2 heeft vertild. Hij at eerst wel met de gelovig geworden heidenen aan één tafel, maar zag er later van af. De oplossing is volgens de Farizeese gelovigen: ook heidense volgelingen van Jezus moeten zich laten opnemen in het verbond en hun leven afstemmen op de woorden van het verbond. Dan is samen eten en Avondmaal vieren geen probleem meer.

In Hand. 15 is dus niet de vraag aan de orde of gelovig geworden Joden zich blijven houden aan de wet van Mozes. Die vraag wordt niet gesteld. En uit de houding van Petrus en Jakobus blijkt dat zij ervan uitgaan dat de wet voor Joodse volgelingen van Jezus van kracht blijft. Paulus worstelt er wel mee. Voor hem speelt meer dan voor de anderen de vraag: welke functie heeft de wet nog – voor heidense én Joodse gelovigen – nu Jezus verzoening heeft gebracht en de Geest is uitgestort?

De speech van Petrus

In Hand. 15 komt de problematiek in volle hevigheid op tafel. We beperken ons tot de speech van Petrus, die aangeeft dat hij in het begin al door God was uitgekozen tot apostel voor de heidenen. In die hoedanigheid heeft hij meegemaakt dat God, die de harten kent, de Heilige Geest gaf aan Cornelius (Hand. 10). God gaf zijn Geest niet op grond van Cornelius' plaats in het verbond en zijn onderhouding van de wet, maar op grond van de kennis die er bij God was van zijn hart. Cornelius vertrouwde op God. En dat was voldoende. Zo was het ook in Hand. 2 voor de discipelen. Andere Joden in Jeruzalem ontvingen die Geest niet, hoe vroom zij mogelijk ook waren in hun omgang met de wet. Nee, het geloof in het hart was beslissend. En in Cornelius liet God zien dat Hij geen onderscheid maakt tussen Jood en heiden. Wie gelooft mag delen in de gave van de Geest en ontvangt uit genade het eeuwige leven. Het brengt Petrus tot de uitdagende uitspraak tegenover de Farizeese gelovigen: *'Nu dan, wat stelt gij God op de proef door een juk op de hals der discipelen te leggen, dat noch onze vaders, noch wij hebben kunnen dragen? Maar door de genade van de Here Jezus geloven wij behouden te worden op dezelfde wijze als zij.'*

Het juk van de wet

De eis om de wet van Mozes te houden wordt door Petrus genoemd: het leggen van een juk op de hals van de discipelen. Het woord juk heeft bijna altijd een negatieve lading. In het Oude Testament wordt juk nog niet verbonden met de gehoorzaamheid aan de wet. Dat is wel normaal spraakgebruik geworden in de inter-testamentaire periode. Men spreekt van het juk van de geboden. Van een heiden die Jood wordt, zegt men: hij neemt het juk des hemels op zich. Rabbi Akiva stierf als martelaar met het *'sjema'* ('Hoor, Israël...') op zijn lippen. Men zei

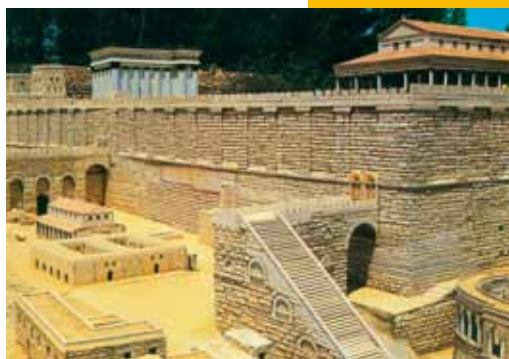
Het zijn
met name
gelovig
geworden
Farizeeën
die er op
staan dat
gelovige
heidene
besneden
worden

van hem: hij nam daarmee het juk van het hemels koninkrijk op zich.

In de rabbijnse literatuur wordt gesproken over het zwaar maken van het juk. De gedachte is dat de gehoorzaamheid aan de wet kan worden opgevoerd. Hoe meer geboden Israël volbrengt des te meer verdienste Israël ontvangt. Soms gaat de discussie over lichte en zware geboden, met als vraag: is de overtreding van een licht gebod minder erg dan die van een zwaar gebod? Ook is in discussie of heidenen wel in staat zijn het juk van de wet te dragen. Sommige rabbijnen hebben er geen hoge pet van op.

Petrus sluit zich aan bij het spraakgebruik over de wet als juk. Wie heidenen verplicht het verbond binnen te gaan via de besnijdenis en zich aan de wet te onderwerpen, legt een juk op hun schouders dat *'.. noch onze vaders noch wij hebben het kunnen dragen.'* Petrus belijdt: wij Joden hebben het niet kunnen dragen, en ook onze vaders niet. Wij zijn – binnen het verbond – tekortgeschoten. Moeten wij nu datgene wat wijzelf niet hebben kunnen dragen opleggen aan de gelovig geworden heidenen aan wie God zijn Geest gaf en dat voldoende vond?

Op dit punt menen sommige commentatoren een vertekening waar te nemen bij Lukas. Want het is volstrekt onjoods – zeggen zij – om de wet te karakteriseren als een ondraaglijke last. Conzelmann zegt: 'De opvatting van de wet als een niet te dragen last is noch algemeen Joods... noch paulinisch; het is de opvatting van een christen uit de tijd dat de scheiding van het Jodendom al in het verleden ligt.' Conzelmann houdt het erop dat de schrijver van de Handelingen een latere heidenchristelijke visie naar voren brengt: namelijk de tegenstelling tussen wet en genade. Terwijl de tegenstelling in de begintijd van de kerk die was tussen

De opgang naar de tempel, de zogenaamde boog van Robinson

gered worden door de werken óf gered worden door genade en geloof. Bruce meent echter dat juist in de begintijd van de kerk onder de Joden de strenge school van Sjammai al lange tijd zeer invloedrijk was. Petrus' opvatting dat voor de gewone Joodse man de stipte gehoorzaamheid aan de vele geboden niet was op te brengen kan heel goed de werkelijkheid van die dagen weergeven.

Opmerkelijk is dat Petrus een punt had kunnen zetten achter de zin: *'Nu dan, wat stelt gij God op de proef door een juk op de hals van de discipelen te leggen.'* Waarom voegt Petrus die woorden toe *'dat noch onze vaders noch wij hebben kunnen dragen?'* Het *'niet kunnen dragen'* is toch geen reden om het juk dan maar niet op te leggen? Israël heeft het juk toch ook op zich gekregen, terwijl het dit juk niet kon dragen? Wat Petrus duidelijk wil maken is dat het hem er niet om gaat de wet als zodanig ter zijde te stellen. Niet de wet is verkeerd, maar Israël heeft haar niet kunnen volbrengen. Het is een uiting van verootmoediging. Ook wij Joden, zegt Petrus, zijn aangewezen op de genade van God. Vers 11: *'... door de genade van de Here Jezus geloven wij behouden te worden op dezelfde wijze als zij.'* Petrus zegt het heel bescheiden. Niet: zij worden op dezelfde wijze behouden als wij. Nee, andersom: wij net zo als zij. Hier eindigt zijn bijdrage. Een geweldig getuigenis over Gods genade in een periode dat de kerk worstelde om de plaats van de wet.

Wat Petrus duidelijk wil maken is... Niet de wet is verkeerd maar Israël heeft haar niet kunnen volbrengen

Uitersten Een impressie van een Israëlreis

Drs. Kees de Jong

Van 14 t/m 25 juni 2010 was er door het Centrum voor Israëlstudies (CIS) een studiereis naar Jordanië en Israël georganiseerd voor predikanten en theologisch geïnteresseerden. Thema van de reis was: 'Jeruzalem, huis van gebed voor alle volken.' Kern van de reis was een driedaagse conferentie in Jeruzalem samen met docenten en studenten van het Schechterinstituut. Aan dit instituut zit o.m. een rabbijnenopleiding van zgn. 'conservatieve' Joden.

Het Schechterinstituut

Eeuwenoude trappen in Jeruzalem

Kern van de reis was een driedaagse conferentie in Jeruzalem

Ontmoetingen

De reis begon in Amman, in Jordanië. Daar ontmoetten we de predikant van de Evangelisch Lutherse kerk daar, ds. Samer Azar, die ons vertelde hoe hij en zijn gemeente, de *Good Shepherd Church*, in hun context kerk willen zijn. Na op de Nebo over het land te hebben uitgekeken, passeerden we de Jordaan en de grens van Israël. Daar voegde Kees Jan Rodenburg zich bij ons. In Lavi, een orthodox-Joodse kibboets, sprak rabbijn Rubinstein over de spanning tussen de plicht (duty) van het bidden en het spontane gebed. De volgende pleisterplaats was Nes Ammim, een kibboets die door christenen in 1963 is gesticht. Daar sprak Frans van der Sar met ons over de dialoog tussen Joden, moslims en christenen.

Voor de sabbat kwamen we in Jeruzalem aan. Zaterdagochtend ging de groep uiteen voor een bezoek aan synagogen en gemeenten van Messiasbelijdende Joden.

Over hoe er binnen de verschillende stromingen binnen het Jodendom wordt gedacht over bekering heeft Kees Jan Rodenburg onlangs een lezenswaardig boekje heeft geschreven: *Geen verzoening zonder bekering* (Zie Vol 54-2, april 2010). Het geeft een mooi inzicht in de richtingen die er zijn. De *conservatieve* richting van het Schechterinstituut staat in tussen de *reformbeweging* en de *orthodoxie*. Met de orthodoxe stroming wil men vasthouden aan de Joodse traditie, maar net als de *reformbeweging* wil men deze ook aanpassen aan de moderne tijd.

Drs. Kees
de Jong

Openheid

Op de zondag startte de conferentie samen met docenten en studenten van het Schechterinstituut. Kees Jan Rodenburg had tijdens zijn zevenjarig verblijf in Jeruzalem met hen contacten opgebouwd. Nu liepen zijn werkzaamheden in Israël af. De conferentie was er een hoogtepunt van. Zo oordeelde ook ds. N.M. Tramper, voorzitter van het bestuur van het CIS aan het eind ervan. Naast een viertal lezingen waren er besprekingen in groepjes. Christenen en Joden lazen samen de teksten uit Oude en Nieuwe Testament. Dat is een spannend gebeuren. Immers, wat heb je ermee voor als je dat doet? Wil je de ander tot jouw zienswijze overhalen, bekeren? Of ben je bereid te luisteren? Die bereidheid tot luisteren bleek er over en weer.

Aan het eind van de drie dagen zei een van de Joodse gesprekspartners dat ze respect voor elkaar had ervaren. Er was openheid te vertellen waar men zelf voor stond.

De sprekers tijdens de conferentie

Conferentie

De vraagstelling voor de conferentie was hoe binnen het Jodendom de

eredienst wordt vormgegeven sinds de verwoesting van de tempel.

In zijn openingslezing leidde prof. David Golinkin ons in de manieren waarop binnen het Jodendom wordt omgegaan met de verwoesting van de tempel.

Prof. Gerard den Hertog sprak over de vervulling van de oudtestamentische eredienst in het Nieuwe Testament. Ter sprake kwamen Psalm 84, Handelingen 2:41-3:10 en Hebrreeën 10:1-18. Vooral het laatste gedeelte werd in de groepjes besproken en riep bij de Joodse gesprekspartners veel vragen op. Hoe kan het dat het offer van één mens in de plaats kan komen voor alle offers? Daarmee zaten we meteen midden in de kern van het christelijk geloof.

Aan het eind van de dag, bij de evaluatie van die dag, vroegen we ons af of de start van de conferentie niet te heftig was. Meteen waren de grote vragen al op tafel gekomen.

Samen zingen

De tweede dag had een meer ontspannen karakter en dat was heel goed. Tijdens deze dag was er een moment ingebouwd om liederen uit de twee tradities te zingen. We zongen een lied dat gebaseerd is op Psalm 137: *'Indien ik u vergete, o Jeruzalem, zo vergete mij mijn rechterhand; mijn tong kleve aan mijn verhemelte.'* Maar ook zongen we, naast enkele Psalmen in de berijming van 1967, Psalm 84 in de versie van Psalmen voor nu. De liederen over de tempel

Aan het eind van de drie dagen zei een van de Joodse gesprekspartners dat ze respect voor elkaar had ervaren

Raheb, een nakomeling van Joden die al in het begin van onze jaartelling tot het geloof in Jezus waren gekomen, ziet de Joden die van elders kwamen als bezetters

sloten goed aan bij de herdenking in het Jodendom op de *9e Av* (20 juli) van de verwoesting van de tweede tempel. Het was een mooi moment waarin we enigszins inzicht kregen in de praktijk van het geloof van de twee tradities. Dat kregen wij als deelnemers aan de reis ook tijdens de ochtendwijding op het instituut. We mochten er meelesen uit het gebedenboek, de *Siddeor*.

De Siddeor: het gebedenboek

Op de slotdag van de conferentie spraken dr. Dalia Marx en ds. Niek Tramper.

Dr. Marx maakt deel uit van de *reform-beweging*. Zij las met ons verschillende teksten uit de *Mishna*¹, de *Talmoed*², het Oude Testament en de *Siddeor*. Boeiend was de bespreking waarin dr. Marx net zo nieuwsgierig bleek naar de opvatting van de hoorders als andersom. Mooi was het om de Joodse manier van discussiëren mee te maken, waarin de mening van de ander werd gerespecteerd en de eigen mening ernaast werd gezet.

Ds. Niek Tramper sprak tenslotte over 'Liturgie thuis'. Aan de hand van Gen. 48:1-16 en Marcus 10:13-16 spraken we in groepjes verder. Op het punt van het doorgeven aan een volgende generatie van wat je zelf belangrijk vindt, was er veel herkenning.

In drie dagen tijd zijn we, zo bleek, dichtbij elkaar gekomen. We hebben iets beleefd van verbondenheid met elkaar. We kregen een kans, die je niet zo vaak krijgt, om echt met elkaar in gesprek te zijn.

De muur die Bethlehem afscheidt van Jeruuzalem

Bethlehem

Na drie dagen samen opgetrokken te hebben, namen we afscheid van de mensen van het Schechterinstituut en kwamen we in Bethlehem waar we een lezing zouden krijgen van dr. Mitri Raheb. Hij is een van de opstellers van het Kairosdocument. Dit geschrift verscheen in december 2009 en wil opkomen voor de positie van de Palestijnse christenen³. De lezing van Raheb kwam voor velen rauw op het dak. Dit was een heel ander geluid. Raheb, een nakomeling van Joden die al in het begin van onze jaartelling tot het geloof in Jezus waren gekomen, ziet de Joden die van elders kwamen als bezetters, net als de Romeinen eertijds. Het Jodendom heeft voor hem afgedaan. '*Tora is over*,' zo zei hij het in het Engels. Raheb had een uur om zijn punt te maken. En binnen een uur komt het niet echt tot dialoog. Daar heb je, zo hadden we ondervonden, op z'n minst een paar dagen voor nodig.

Mitri Raheb

Misschien dat de kerk, zo vertelde op de laatste dag van de reis Lisa Loden (een Messiasbelijdende Jodin) ons, een brugfunctie kan krijgen

Brugfunctie?

Israël is een land van uitersten. Naast het Jodendom in al zijn schakeringen zijn er de Messiaanse gemeenten, en dus ook de Palestijnse christenen die van Joodse afkomst zijn. Ieder wil en moet gehoord worden. Maar echt naar iedereen luisteren valt niet mee. Het is makkelijker je met één groep te vereenzelvigen en de anderen als 'vijand' te zien. Maar toch is dat luisteren een taak waar de kerk toe geroepen is. Misschien dat de kerk, zo vertelde op de laatste dag van de reis Lisa Loden (een Messiasbelijdende Jodin) ons, een brugfunctie kan krijgen.

Dat waren wel bijzondere afsluitende woorden, aan het eind van de reis die het eind van de werkzaamheden van Kees Jan Rodenburg markeerde. Ik denk dat zijn werk van de afgelopen jaren met dat luisteren en trachten een brug te slaan goed getypeerd is. We zouden er als kerken goed aan doen dat luisteren te leren en te beoefenen overal waar we contacten kunnen hebben met de leden van Gods oude volk. Luisteren houdt de bereidheid in te leren. En dan kan er ook plaats komen voor het getuigenis.

Lisa Loden

- 1 De *Mishna*. Letterlijk 'herhaling'. Oudste verzameling wetsregels van de Mondelinge Tora.
- 2 De *Talmoed*. Letterlijk 'leer'. Samenvoeging van de *Mishna* en de discussies daarop.
- 3 Zie het artikel van Kees Jan Rodenburg, *Kairos Palestina*, in VoI 54-2 (april 2010).

Joodse wijsheid:

*“Men kan uw geld van u afnemen,
uw huis, uw vrouw en uw kinderen,
men kan zelfs uw leven nemen,
maar één ding kan men nooit van u
afnemen, en dat is wat u gegeven hebt”.*

Yoram Teharlev

De 9de Av – Tisja Be'av

Drs. Kees van den Boogert

Het programma van de studiereis Jeruzalem, huis van gebed voor alle volken, georganiseerd door het Centrum voor Israëlstudies, sloot aan bij de Joodse rouwdag over de verwoesting van de tempel op de 9de Av. Hier volgt enige informatie over deze gedenkdag.

Vastendag

Tisja Be'av is de belangrijkste vastendag na Jom Kippoer.

De dag roept de verwoesting van zowel de Eerste als de Tweede Tempel in herinnering, respectievelijk in 586 v. Chr. en 70 n. Chr. Daarnaast gedenkt men het leven in de Diaspora en het onderhouden leed tijdens de vervolgingen door de eeuwen heen.

Vijf gebeurtenissen

In de *Mishna* worden vijf gebeurtenissen of nationale rampen genoemd die op deze datum hebben plaatsgevonden:

- Het oordeel over de zonde van de voorvaders, zoals de dans om het Gouden Kalf en het oordeel over de klacht van het volk, nadat ze de Tien Verspieters hadden aangehoord (Numeri 14:1).
- De verwoesting van de Eerste Tempel in 586 v. Chr.
- Volgens 2 Koningen en Jeremia betraden de Babylonische soldaten reeds op de 7de Av het Heilige der heiligen. Op de 9de Av staken ze het Heilige der heiligen in brand.
- De verwoesting van de Tweede Tempel in 70 na Chr. door Titus.
- De val van de vesting Betar, de laatste nederzetting die de Joden in handen hadden tijdens de tweede Joodse opstand van 132 – 135 door Bar Kochba (gesteund door Rabbi Akiba). Deze val maakte een eind aan

de Joodse autonomie. De val werd als een politieke én geestelijke nederlaag gezien. Betar was toen een centrum van waaruit het volk geestelijk werd geleid. Ook deze leiding viel nu weg.

- Het wegvagen door de Romeinen van alle herinneringen aan de Joden in het land na de opstand van Bar Kochba. Het land kreeg nu de naam Palestina. Jeruzalem werd afgebroken en herbouwd als een heidense stad met de naam *Aelia Capitolina*.
- De Romeinen ploegden als het ware het land om en brachten daarmee een profetie van Micha verwoord in Jeremia 26:18 in vervulling: *'Zo zegt de HERE der heerscharen: Sion zal als een akker worden omgeploegd, en Jeruzalem zal worden tot steenhopen, ja, de tempelberg tot woudhoogten.'*

In later eeuwen werden ook andere rampen met deze dag verbonden, zoals het uitroepen van de Eerste Kruistocht door Paus Urbanus II; de werkzaamheden van de Spaanse Inquisitie met als dieptepunt de verdrijving van de Joden uit Spanje in 1492; de deportatie van de Joden uit het Getto van Warschau.

De invulling van de dag

Evenals op Grote Verzoendag begint het vasten bij de zonsondergang van de vooravond tot aan de zonsondergang op volgende dag. Er geldt een verbod om te eten en te drinken, zich te baden

Tisja Be'av roept de verwoesting van zowel de Eerste als de Tweede Tempel in herinnering

Drs. Kees van den Boogert

en te zalven, om leren schoenen te dragen en geslachtsverkeer te hebben. Bij de laatste maaltijd voor het vasten eet men een hardgekookt ei als teken van rouw, dat in as gedipt wordt. Het is een herinnering aan de as die van de Tempel overbleef. Men eet alleen, men heeft geen tafelgemeenschap.

In de Synagoge

In de nacht van het vasten gaat men naar de Synagoge. Deze heeft een sombere aanblik. Het licht is uit en de meesten zitten op de grond of op lage bankjes. Alleen het *ner tamied*, de altijd brandende lamp voor de Heilige Ark waarin de *Tora*-rollen zich bevinden, is aan. Het voorhangsel van de Heilige Ark is verwijderd en de *Tora*-rollen zijn omhuld met zwart doek.

De Klaagliederen (van Jeremia) worden op een speciale, treurige melodie gelezen: *'Hoe zit zij eenzaam neder, de eens volkrijke stad; als een weduwe is zij geworden, die machtig was onder de volken; de vorstin onder de landschappen is onderworpen aan herendienst.'*

De laatste verzen, Klaagliederen 5:21,22 leest de gehele gemeente hardop mee: *'Breng ons, HERE, tot U weder, dan zullen wij wederkeren. Vernieuw onze dagen gelijk van ouds! Of zoudt Gij ons geheel en al verwerpen? Zoudt Gij al te zwaar tegen ons toornen?'*

Daarnaast leest men *Kienot*, klaagzangen. Deze liederen vertellen over de heerlijkheid die eens het deel was van Israël en van het martelaarschap van de Joden, die hun leven gaven terwille van het geloof.

Er zijn ongeveer 40 verschillende *Kienot*, waarvan vele werden geschreven door Jehoeda Halevi (1085-1140), de vermaarde Joodse dichter, wiens gedichten uitdrukking geven aan een hartstochtelijke liefde voor Sion.

Men verlaat de Synagoge zonder dat men elkaar met het gebruikelijke *Sjalom* begroet. *Sjalom* betekent immers 'heerheid'. Deze ontbreekt echter.

In de ochtend houdt men zich bezig met gebed en met het uitspreken van klaagliederen. Men draagt vanwege de rouw geen *Talliet*, gebedskleed en geen *Tefillin*, gebedsriemen.

Er is een *Toralezing*, Deuteronomium 4, waarin de plagen worden voorgehouden die over Israël zullen komen als het de HERE zal verlaten (vgl. vers 25vv.). Daarna leest men van de profeet Jeremia, hoofdstuk 8 en 9, waarin de droefheid over de verwoesting van de Tempel wordt beschreven en het begin van de verstrooiing. Andere klaagliederen worden aangeheven en nogmaals wordt het boek Klaagliederen gelezen. Op de 9de Av wordt er niet gewerkt.

In het artikel 'Uitersten' lezen we: 'De vraagstelling voor de conferentie was hoe binnen het Jodendom de eredienst wordt vormgegeven sinds de verwoesting van de tempel.' Daarover is een gesprek gevoerd tussen Joden en christenen. Dat is best heftig, want veel wat liturgisch vorm krijgt op de 9de Av heeft te maken met het leed dat Joden ook door christenen aangedaan is.

*Klaagliederen
lezen bij de
Westelijke muur*

De Klaagliederen (van Jeremia) worden op een speciale, treurige melodie gelezen

Van Joodse afkomst én

Bespreking van het boek van Kees Jan Rodenburg,
Joodse volgelingen van Jezus; een overzicht in 40 vragen
en antwoorden (Heerenveen, Uitgeverij Groen, 2010),
222 blz., € 12,50.

Drs. Kees van den Boogert

Joodse volgelingen van Jezus

'Messiaanse Joden staan in de belangstelling', zo begint Kees Jan Rodenburg zijn boek. Dat is in Nederland stellig het geval sinds de jaren negentig van de vorige eeuw. In die tijd was ik als Israëlpredikant werkzaam in Jeruzalem.

Leon Meijer, die in de wijk Gilo van Jeruzalem een paar straten van mij af woonde, was toen bezig met een onderzoek naar Messiasbelijdende gemeenten in Israël. Hij deed dat in opdracht van de Gereformeerde Zendingbond. In 'Terugkeer uit de ballingschap', Driebergen 1997, heeft hij hiervan verslag gedaan. Hij benadrukte het belang van deze gemeenschap en stelde dat Joden die Jezus als de Messias belijden een 'brug'

kunnen vormen tussen Joden en christenen. Zij zouden de eerst aangewezen personen zijn om het Evangelie onder Joden te verkondigen. Hij werd in die mening tegengesproken door Geert Cohen Stuart, die bij Messiaanse Joden juist gebrek aan aandacht en waardering voor het Jodendom had aangetroffen.

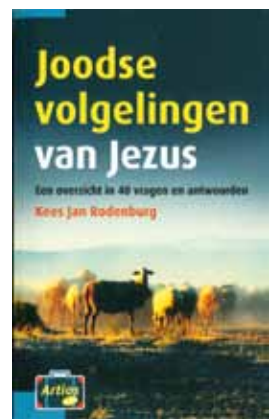
Staande in dat spanningsveld mocht ik in Israël mijn werk doen en nu tien jaar na mijn vertrek uit Israël nam ik met spanning het boek van Kees Jan ter hand, nieuwsgierig naar zijn visie. In dat verband werd ik getroffen door twee belangrijke opmerkingen van hem in de 'Inleiding' van zijn boek. Zo schrijft hij:

- 'dat het onmogelijk is op een neutrale, objectieve manier tegen Joodse volgelingen van Jezus aan te kijken', en
- dat het niet zijn 'doelstelling is om tot een afgeronde beoordeling te komen, maar wel om feitelijke informatie te geven....rond de plaats en betekenis van Joodse volgelingen van Jezus'.

Het resultaat is:

Een beknopt overzicht en naslagwerk

De opzet van het boek is heel praktisch: 'Aan de hand van veertig onderwerpen wordt op nuchtere en kritische manier ingegaan op veel voorkomende vragen die leven rond messiaanse Joden'. Rodenburg richt zich vooral op wat hij noemt 'messiaanse Joden'. Joden die Jezus navolgen bevinden zich namelijk in verschillende kringen. Van oudsher waren zij lid van een kerk en worden dan meestal aangeduid als 'Joodse christenen'. Anderen zijn gewoon verbonden gebleven aan een synagoge. Zij kunnen getypeerd worden als 'anonieme Joodse gelovigen'. De beweging van 'messiaanse Joden' is echter een tamelijk recent verschijnsel. Deze Joodse navolgers van Jezus hebben zich losgemaakt van de kerk en zijn tot zelfstandige gemeenten uitgegroeid. De veertig vragen richten zich voornamelijk op deze groep. De vragen

Drs. Kees
van den Boogert

geloven in Jezus

zijn geclusterd rond thema's die de titels van de hoofdstukken van het boek aangeven:

- de naam en identiteit van Joodse volgelingen van Jezus
- de geschiedenis van de messiaanse beweging
- de situatie van messiaanse Joden in Israël
- belangrijke theologische opvattingen van messiaanse Joden
- de positie van messiaanse Joden ten opzichte van synagoge en kerk

Op een tweetal aspecten wil ik nader ingaan.

Joodse gelovigen binnen de kerk

In de loop van enkele eeuwen zijn synagoge en kerk uit elkaar gegroeid en zelfs tegenover elkaar komen te staan. De kerk ging zich zien als het 'nieuwe Israël' en ging Joden ook vervolgen. Deze houding had ook gevolgen voor Joodse gelovigen binnen de kerk. Aanvankelijk hadden zij hun eigen plaats, maar de aandacht die ze aan de *Tora* gaven werkte al snel vervreemdend. In de vierde eeuw werden ze verplicht hun Joodse gebruiken op te geven. Dit verbod werd ingegeven door de angst dat ze niet alleen bij Christus maar ook in de Joodse traditie hun heil zouden zoeken. Zo assimileerden ze in de kerkelijke gemeente en speelde hun Joodse identiteit geen enkele rol meer. De Joodse gelovigen waren in de kerk doorgaans onzichtbaar geworden. Hoewel de Nadere Reformatie dikwijls in positief opzicht aandacht gaf aan Israël, is in deze situatie pas verandering gekomen in de 19de eeuw. De emancipatie beweging droeg bij tot de overstap van veel Joden tot het christendom. Ook binnen de kerk, vooral onder puriteinen en piëtisten kreeg men oog voor de eigen plaats van het Joodse volk in Gods heilsgeschiedenis. De zending onder de Joden kreeg grote aandacht. Toch veroorzaakte de toename van Joden binnen de kerk grote spanningen. De problematiek van de eerste eeuwen keerde terug. Joodse gelovigen in Jezus werden zich bewust van hun Joodse identiteit, wilden die zeker niet opgeven maar juist vorm geven, o.a. in het vieren van de Joodse feesten. Onder druk van de kerke-

lijke autoriteiten werden 'Joodse christenen' echter gedwongen binnen het kader van de kerkelijke traditie te blijven. Dat laatste heeft bijgedragen tot de emancipatie van 'Hebreeuwse christenen' tot 'messiaanse Joden'.

Messiaanse Joden

Messiaanse Joden zijn voornamelijk te vinden in de Verenigde Staten en in Israël. In Israël vormen ze zelfstandige gemeenten die zich in meerdere of mindere mate geëmancipeerd hebben van de kerkelijke traditie waaruit ze zijn voortgekomen. Vooral in de jaren negentig van de vorige eeuw zijn er veel onafhankelijke Messiaanse gemeenten ontstaan. Wat Rodenburg aangeeft heb ik zelf van nabij mogen meemaken. We spraken toen van ongeveer 3000 tot 7000 Joodse gelovigen in Jezus. Nu wordt over een aantal van 10.000 gesproken. Mijns inziens zijn om een aantal redenen toch niet al deze gelovigen in Jezus als 'zuiver' messiaanse Joden te beschouwen. Om er enkele te noemen:

- Nog steeds is er soms de gebondenheid aan een kerkelijke traditie.
- Voorgangers drukken nog herhaaldelijk het stempel van hun niet Joodse theologische achtergrond op de gemeenten;
- Er ontbreekt nog steeds een messiaans theologische opleiding.
- Er vindt nog te weinig reflectie plaats over de waarde van de Joodse religieuze traditie; zelfs over de betekenis van de Schriftelijke *Tora* bestaan grote meningsverschillen.

Kortom, messiaanse Joden zijn nog volop op zoek naar hun identiteit en met de daarmee samenhangende plaats die zij innemen tussen Jodendom en Christendom.

De zoektocht naar de eigen identiteit komt tot uitdrukking in het boek dat door Dr. Siebesma wordt gerecenseerd.

De auteur drs. Kees Jan Rodenburg

Van Joodse afkomst én

Bespreking van het boek van Richard Harvey, *Mapping Messianic Jewish Theology: A Constructive Approach*, Paternoster, Carlisle 2009 (316 pag.)

Dr. Pieter A. Siebesma

Messiaans Joodse Theologie

De herziene versie van de dissertatie van Richard Harvey is opgenomen als het eerste deel in een nieuwe serie, getiteld 'Studies in Messianic Jewish Theology'. Richard Harvey is docent Oude Testament, Hebreeuws en Judaïca aan All Nations Christian College in Londen en hij kent als vicevoorzitter van de 'British Messianic Jewish Alliance', de overkoepelende bond van Messiaans Joodse gemeenten in Engeland, en als lid van het Europese bestuur van 'Jews for Jesus' de Messiaans Joodse beweging van binnenuit.

Harvey heeft de meest uitgebreide inleiding en analyse van de Messiaans

Joodse theologie tot dusver geschreven.

Daarom is dit boek welhaast verplichte stof voor een ieder die kennis wil nemen van wat Messiasbelijdende Joden geloven. Zelf heb ik het al met vrucht gebruikt als basis en tekstboek voor lessen en lezingen over messiaanse theologie.

Vijf thema's komen ter sprake: de leer van God (met name de relatie tussen de Christelijke triniteit van God en de Joodse eenheid van God); de persoon en het werk van de Messias; de *Tora* in theorie (hoe dient de *Tora* uitgelegd worden in het licht van Jezus), de *Tora* in de praktijk (houden Messiasbelijdende

Joden zich aan de sabbat, de feesten, *kasjroet* en hoe doen ze dat) en de eschatologie (met name waar het de toekomst van Israël betreft). Het valt op hoe divers de opvattingen zijn. Dé Messiaans Joodse theologie bestaat niet. Nu is dat voor een beweging die in haar huidige vorm nog maar nauwelijks veertig jaar bestaat ook niet zo verwonderlijk. Bovendien maakt het verschil of men in de Joodse staat Israël woont, in de Verenigde Staten met grote Joodse gemeenschappen of in Europa, waar Joden een minieme minderheid vormen. Illustratief zijn de verschillende benaderingen van de *Tora* in de praktijk (pag. 184-222). Sommige Messiasbelijdende Joden hangen de klassiek evangelische visie op de wet aan. De *Tora* is vervuld in Christus en we hoeven (en kunnen) ons niet meer aan de wet te houden. Bovendien heeft de Messias de scheidsmuur tussen Joden en niet-Joden afgebroken (Ef.2:14). Het is niet toevallig dat uitgesproken vertegenwoordigers van deze opvatting (Baruch Maoz, Gershon Nerel en Arnold Fruchtenbaum, de stichter van Ariel Ministries) Israëli's zijn of in Israël hebben gewoond. In Israël vormen de orthodoxe

De Messiaanse gemeente Beit Eliahu te Haifa

Dr. Pieter
A. Siebesma

geloven in Jezus

Joden een minderheid en de meeste Israëli's zijn seculier. De Joodse identiteit wordt hier niet bepaald door de godsdienst, maar door culturele en maatschappelijke gebruiken. Vandaar dat Gershon Nerel benadrukt dat Messiasbelijdende Joden zich wel aan bepaalde Joodse gewoonten mogen houden, zoals het besnijden van de zoons, de voedselwetten, het samenkomen op sabbat of het vieren van de feesten, maar niet vanwege religieuze redenen, maar als onderdeel van de Israëli'sche cultuur. Men is hierin geheel vrij, want deze gebruiken hebben geen theologische betekenis in zich zelf.

In veel Messiaanse gemeenten buiten Israël wordt het houden aan de *Tora* wel positief geduid. David Stern stelt dat de *Tora* ook onder het Nieuwe Verbond voor zowel Joodse als niet-Joodse gelovigen van belang is. Maar bij de uitleg hiervan is niet de rabbijnse mondelinge wetgeving van belang, maar het Nieuwe Testament (met name Handelingen). Er is hierbij verschil tussen Joden en niet-Joden. Niet-Joden hoeven zich slechts aan de geboden te houden, zoals vastgesteld op het apostelconvent (Hand. 15).

Weer anderen benadrukken dat Messiasbelijdende Joden zich op dezelfde wijze aan de *Tora* dienen te houden als orthodoxe of conservatieve Joden (een liberale stroming in de Verenigde Staten). Het motief hiervoor is

Joseph Shulam van de messiaanse gemeente Ro'eh Israël (Herder van Israël) te Jeruzalem

dankbaarheid en gehoorzaamheid aan God, die de Joodse gemeenschap eeuwen lang voor aanvallen van buitenaf heeft beschermd door de haag van de *Tora*.

De meest verregaande benadering is die van de complete vereenzelviging met het (ultra)orthodoxe Jodendom. De Joodse traditie is door God gegeven en geïnspireerd als een middel om het Joodse volk door de geschiedenis heen te bewaren. Je mag daarom van buiten af er geen kritiek op uitoefenen, tenzij je er zelf deel van uitmaakt.

Wat mij opvalt (en ook dat is niet verbazingwekkend), dat niet alleen zuiver theologische motieven een rol spelen, maar vooral de vraag naar de eigen Joodse identiteit. Hoe kun je en Jood zijn en Christus belijden?

Persbericht

Joodse volgelingen van Jezus. Brug tussen synagoge en kerk?

Op maandag 8 november 2010 organiseert het Centrum voor Israëlstudies in de Christelijke Hogeschool Ede een conferentie met enkele vooraanstaande kenners van de Messiaanse beweging.

De hoofdsprekers zijn:

- Dr. Richard Harvey, Messiasbelijdend Joods theoloog en docent aan het All Nations Christian College in Engeland.

Centrum voor
Israëlstudies

- Dr. Evert W. van de Poll, een Evangelisch theoloog en universitair hoofd-docent aan de Vlaamse Evangelische Theologische Faculteit Leuven, die op dit onderwerp promoveerde.
- Drs. Kees Jan Rodenburg, (voormalig) Israëlconsulent voor het Centrum voor Israëlstudies

Het thema van de conferentie stelt de plaats en de betekenis van de Messias-belijdende Joden aan de orde. Kunnen zij een brugfunctie vervullen tussen synagoge en kerk? Welke betekenis hebben zij voor de kerk? Welke vragen stellen zij aan de kerk?

Naast de hoofdsprekers die over het thema gepubliceerd hebben, zullen enkele Joodse volgelingen van Jezus aangeven waarom zij er voor kiezen lid te zijn van een christelijke gemeente die op zondag samenkomt, dan wel waarom zij er juist voor kiezen om op zaterdag samen te komen in een Messiaanse gemeente.

Het Centrum voor Israëlstudies is een samenwerkingsverband van de Gereformeerde Zendingsbond in de Protestantse Kerk Nederland, Deputaten Kerk en Israël van de Christelijke

Gereformeerde Kerken en de Christelijke Hogeschool Ede.

Het symposium wordt gehouden in de Christelijke Hogeschool Ede, Oude Kerkweg 100 van 10.00 tot 16.00 uur. U kunt zich voor de conferentie opgeven bij het CIS, CIS@che.nl. Kosten voor de hele dag: € 15,-. Studenten: € 10,-
U kunt voor € 5,- een lunch bestellen.

De pers is van harte uitgenodigd om bij dit symposium aanwezig te zijn.

U wordt verzocht zich aan te melden bij:

Marsha van Wijhe - managementassistent Centrum voor Israëlstudies (CIS)
T: 0318-696577 (dinsdag- en donderdag tot 14.30 uur)
E: cis@che.nl
www.centrumvoorisraelstudies.nl

Centrum voor Israëlstudies
Postbus 80
6710 BB EDE
0318-696 577
cis@che.nl
www.centrumvoorisraelstudies.nl

Colofon

Commissie van redactie

drs. C.J. van den Boogert
ds. A. Brons
ds. H.D. Rietveld

Eindredacteur

drs. C.J. van den Boogert
Graspieper 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail:
keesvandenboogert@kpnmail.nl

Internetpagina

www.kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Ghandistraat 2
3902 KD Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkb@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
Prins Willem-Alexanderpark 133
3905 CD Veenendaal

tel.: (0318) 51 54 27

e-mail:

penningmeester@kerkenisrael.nl

Bankrekeningnummer 365271,
t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref
Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen
kunt u contact opnemen met de
penningmeester; hij geeft ook
gaarne informatie over diverse aan
te bevelen projecten.